

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ
SÜRELİ YAYINLAR

KAYIT NO: 5037636

ADI: 19 Mayıs

CİLT:

SAYI: 99 - 104

YIL: 1949

19 MAYIS

Aylık Kùltür ve Sanat Dergisi

Ömer ORHUN
Nihat YÜREKTÜRK
Halide ONAY
GÜZELOĞLU
Kemal GİRİTLİ
Cemal SANER
Nezih CANSEL
Erol CANSEL
Mustafa ÜLKEN
Kemal YENER
Â. GÜRÇAĞLAYAN
Salih AKAY

Me

Cilt : 9 Sayı: 99
O C A K
1949

Coğrafya Objektifinden S A M S U N

Ömer ORHUN

Samsun'un coğrafya ve tarihine ait 19 Mayıs Dergisinde birçok etüd-ler yayınlandığı gibi, Halkevi adına ve yahutta özel olarak basılmış kitaplar da vardır.

Eğer bunlar gözden geçirilecek olursa, Samsun'un tarih ve coğrafya şartlarının etkisi altında, bugünkü haline nasıl kavuştuğuna dair bilgi edinileceği şüphesizdir.

Onun içindir ki, bu yazımla, ev-velce söylenmiş olanları tekrar et-mekten ziyade, şehrin kendi manza-rasına ve bu manzaradaki coğrafya imkânlarına bir göz atmak istedim.

* *

Karadenizin diğer şehirlerine nis-betle ekonomik bakımdan olduğu kadar, şehircilik bakımından da ön plânda gelen Samsun'un parlamasına ve nüfusunun artmasına sebek yalnız Çarşamba ve Bafra gibi zengin ilce-leriyle birlikte bol mahsulü ve ticarî emteasının olması değil, aynı zaman-da şimendöfer, şoseler, deniz ve hava yollarile her tarafa bağlı bulunuşudur.

Eski devirlerde daha geniş bir hinterlanda malikti. Anadolu şehir-lerinden bir çoklarının, meselâ Ma-latya, Elazığ, Diyarbakır ve Sivas gibi illerin demir ve kara yollarile Mersine Iskenderona bağlanmış ol-maları ve yine kamyon ücretlerinin bilhassa bugün ucuzlaması yüzünden Sivas gibi bölgelerin doğrudan doğ-ruya İstanbulla ilişik peyda etmemeleri

ekonomik alanda bir çok illerin ayrılmasına sebep olmuştur.

Ticarî alandameydanâ gelen bu durumu telâfi için, Samsun deniz münakalâtının bugünkünün üstünde bis hale getirilmesi icap etmektedir. Bu da İstanbul ile Samsun arasında doğrudan doğruya vapur postaları-nın teşekkülü sayesinde olabilecektir.

Yine gerek kara ve gerekse de-niz yollarında indirme ve bindirme-nin, emniyetli ve kolay olabilmesini sağlayacak şartların tertiplenmesi lâ-zımdır diyebiliriz. Bu işlerin ihtisas-lanmadığı içindir ki Tokatın ve Amas-yanın çabuk bozulacak sebze ve meyvelerini İstanbula Samsundan göndermek mümkün olamıyor.

Mamafî, bugünkü halile bile Sam-sun, Karadeniz kıyısındaki ticaret merkezlerinden daha geniş bir hin-terlandın liman şehridir. Çorum, Amasya, Tokat, buğday, tütün ve meyvelerile hayvan mahsulleriyle Samsun'un ticarî tekâmülüne deva-mında hizmet ediyorlarki, burada Samsun gibi büyük bir şehir toplu-luğunu beslemek için, civar köy ve kasabaların kâfi olmadığını hatırla-mak lâzımdır.

* *

Samsun gibi şehirlerde yalnız ticarî zenginlik değil güzellikte aranır. Onun içindirki, şehrin her şeyden önce güzel bir manzarası ve bunu tamamlayan güzel eserleri genel ve özel binaların dağılışı şekli,

5037636
1949/99-104

iş yerlerini ve daha sonra da park ve bahçeleri üzerinde durmak icap eder.

Yarım ay şeklindeki sahili kucaklayan şehrin, denize paralel sokaklarını meydana getiren evlerin yapımı, eskidenberi halkın zevkine bırakılmış isede, nisbeten bir göreneğin tesirile, diğer şehirlerimizde olduğu gibi açık bir uygunsuzluk meydana getirmektedir.

Cumhuriyet devrine kadar şehri bir kül olarak etüd eden ve onun her bakımdan gelişimini göz önünde tutan hiç bir kanun ve usul yoktu. Böyle olmakla beraber tanzimat devrinde fenni bir plâna göre düzenlenen Samsunda, Anadolu'nun diğer şehirlerinde olduğu gibi dar ve çıkmaz sokaklara, ne de birbiri üzerine binmiş ev manzaralarına rastlanmaz. Yalnız iş merkezinin sıkışık ve dar sokaklardan meydana geliş ve evlerin bugünkü plâna göre güneşten kâfi derecede istifade edememesi, vaktile plân uygulanmasının eksigi olarak kabul edilebilir. Şu halde liman yapılmadan önce, liman plânına göre şehrin her türlü sıhhi durumunu, kanalizasyon tertibatını düşünen şehir plânının tesbiti ve bu esas kabul edildikten sonra bir daha değiştirilmiyerek tekâmülüne gidilmesi icap eder.

Sırtını Toraman ve Çiftlik sırtlarına dayamış olan şehir denizden en çok faydalanacak şekildedir. Ormanca zengin bir bölgenin iklimine uygun bir şekilde muvafık görülen bağdadi ev yapımı yerini bugün daha ziyade kiremit ve betonarme inşaata terk etmektedir.

Gerek devlet ve gerekse iktisadi teşekküllerin binaları şehirde en modern eserlerdir. Park esasen deniz kıyısında ve şehrin orta bölümünde, Samsun'un güzelliğini tamamlayacak durumda olmakla beraber Samsuna gelen bir yabancınn en çok dikkatini çekeceği şeyler gazino, sinema ve gezilecek yerlerin olmayışıdır.

Bu gibi yerler, yolcuların şehirde daha çok kalmalarına yardım edebileceği gibi aynı zamanda şehrin güzelliğini tamamlarlar.

Ne olursa olsun bu günkü plân şehrin zevke ve fenni esaslara uygun olarak ilerlemesine hizmet edecektir. Şimdiden tatbik edilen metodlar dolayısıyla, bankalar caddesindeki yeni binaların, yapılmakta olan hal'in nihayet asrı mezarlık ve buraya giden caddenin yapılmış olması, şehrin gelişiminin süratlı yürüdüğüne bir işaret teşkil etmektedir.

Mevcut tabii liman ve tertibatı bugüne kadar maksada kâfi görülmüş ise de, bugünkü ticarî inkişaf ve münakale zaruretleri, yeniden liman ve rıhtım ile teknik tertibatın kurulmasına şiddetle lüzum göstermiştir. Bu ihtiyaç dolayısıyla ki tahminen 75 milyon liraya mal olacak liman yapımı işinin Hollandalı bir şirkete verilmiş olduğunu hepimiz biliyoruz. Avan projesi için uzmanlar gelmiş ve bir sene kadar sürecek etüd işine başlamış bulunmaktadırlar.

Zaten liman bittikten sonra şehir tabii manzarasını almış olacaktır. Hızla gelişecek olan Samsun'un büyüme kabiliyetini incelemek için evvelden öğrenilecek mevzuların ayrıca incelenmesi lâzımdır.

Ü M A N İ Z M

NIHAT YÜREKTÜRK

Ümanizm kelimesinin anlamını şu kelimelerle belirtebiliriz: İnsaniyet, insanlık, insan sevgisi, insanlık ödevleri, insanlık hakları, insanlık haklarını koruma, nezaket, iltifat, yardımlaşma duygusu, insanların elem ve neş'esine iştirak v. s.

İlk ümanizm ceryanı antik çağda Romada başlamış ve oradan Yunanistana geçmiştir. Romalılar ve Grekler o zamanki edebi eserlerinde her bakımdan olgun insan tipleri yaratmış ve bunları insanlara için örnek olarak göstermişlerdir. Homer ve Virjil'in eserlerinde yarattıkları Tanrı ve Tanrıçalar bu tiplerdendir. Eserlerin kahramanlarının her haksız hareketinin intikam melekleri tarafından cezalandırılacağı, haklı ve iyi faaliyetlerinin de Tanrı ve Tanrıçalar tarafından mükâfatlandırılacağı gösterilmektedir. Bu, iyi işin unutulmıyacağı gibi, fena işin de unutulmıyacağı, her ikisinin de icabeden mükâfat ve cezayla karşılanacağına dair insanlara bir ihtardır. Bu mitolojik eserlerin gayesi yalnız insan muhayyilesini kuvvetlendirmek değildir, daha ziyade insanların bu mitolojik yaratıkları örnek olarak yüksek duygu ve insanî

fikirler taşımasını temin etmektir. Yunan ve Lâtin mitolojisindeki muhayyel Tanrı ve Tanrıçaları yaratmak, insanların bu ideal seviyeye erişmesi temennisinden başka birşey değildir. Zira bu Tanrı ve Tanrıçalar her türlü mezîyet ve kudret sahibi olup insanla Allah arasındaki bir seviyeyi gösterirler ki bu seviyeye yükselmek insanlar için imkânsız değildir.

Rönesans muharrirleri de 14 cü asırda eskilerin eserlerindeki bu pedagojik noktayı sezerek ümanizm yolunda gayeye ulaşmak için muhtelif eserler vermişlerse de onların mücadeleleri daha ziyade dinî olmuştur.

18 nci asırda ümanizm bütün kuvvete yeniden canlanmıştır. Bu defa ismi **Yeni ümanizm** dir. Yeni ümanizmi rönesans ümanizminden ayıran en belli başlı fark, yeni ümanizmin antiki taklit etmeyip, antikin düşünme ve görüş tarzını yeni yeni eserlerde yaşatmasıdır. Onun da gayesi şahsiyetin olgunluğudur. 18 inci Asır Alman ümanist şairlerinin bazı fikirlerini gözden geçirelim. Goethe (Göte) "Neş'eye şarkı,, isimli şiirinde -bu şiiri Bethoven bestelemiş ve dokuzuncu senfonisini yarat-

miştir.- şu ümanist fikirleri dün-
yaya haykırır : «İlâhî kıvılcım
neş'e, senin diyarına mest ola-
rak giriyoruz. Senin sihrin, mo-
danın şiddetle ayırdığı her şe-
yi birleştirir; kanadının yelpaze-
lendiği her yerde bütün insan-
lar kardeş olurlar. Ey milyonlar
kucaklaşınız! Bu buseyi bütün
dünyaya gönderiyorum.» Goethe
bu şiirinde insanları birbirleriyle
dost yapacak yegâne kuvvet
olarak neş'eyi gösteriyor. İnsan-
larda neş'eye, birbirlerini sev-
dikleri, kardeş oldukları ve in-
sanlığın yükselmesi için çalışık-
ları, ümanist fikirler besledikle-
ri taktirde sahip olurlar. Ancak
insanların selâmet ve refahı, in-
sanlar için neş'e kaynağı olabi-
lirler. Zira hiçbir normal insan
diğer insanların sefalet ve felâ-
ketinden neşe almaz. 19 cu asır-
da Fransız - Alman harbi (Bu
harbe Almanlar istiklâl harbi
ismini verirler) esnasında bu
harp için ne düşündüğü Goet-
he'ye sorulduğunda büyük insan
şu cevabı verir : «Yirmi yaşım-
dayken bu harp olsaydı geri
kalmazdım. Fransızlar gibi kül-
türlü bir millete kin besliye-
mem. Kültürün en aşağı basa-
mağında millî kini bütün şidde-
tiyle hissedersiniz. Öyle bir kül-
tür seviyesi vardır ki orada bu
kini göremezsiniz. İnsan orada
tam insan olur. Ben altmış ya-
şına basmadan önce bu seviye-
ye yükselmiştim.» Napolyon Bo-
napart Goethe'yi gördüğünde
«İşte bir insan!» demiştir.

Schiller (Şiller) «İnsanın es-
tetik terbiyesine dair mektuplar»
adlı eserinde insanların ahlâklı
olması takdirinde cemiyetlerin
yükselebileceğini söylüyor ve
ahlâk görüşünü izah ediyor. Sch-
iller Kant'ın ahlâk görüşünü
-öyle hareket et ki, senin irade-
nin prensipleri genel bir kanu-
nun her zaman için prensipleri
olarak değerlendirilebilsin- kabul
etmekle beraber Kant ahlâkındaki
rigorizmi katıyyen kabul etmez.

Der ki : «Kant'ın ahlâk-
daki ödev fikri öyle bir sertlik-
le ifade edilmiştir ki Yunan gü-
zellik perileri bile ondan kaç-
ıyorlar.» Schillerin insanın ödevi
ödev olduğu veya aklın kanunu
öyle emrettiği için değil, ödevle
insan ruhu arasında ahenk ol-
duğu için yapmasını ister ve bu
tarzda hareketle bu ahenk ar-
zusunun neticesi olarak insanda
ikinci bir huy doğacağını söylü-
yor. Schiller'in «Die schöne Se-
ele = güzel ruh» dediği insan
böyle insandır. Böyle insanın
hislerinde onu ahlâksızlığa sev-
kedecek hiçbir arzu yaşamaz.
Onun yegâne isteği doğruyu ada-
leti korumaktır. Ondaki bu ahlâk
olgun insanlığın bir damgasıdır.

Milâttan önce 150 senesinde
Romada başlayan ve bugüne
kadar yirmi bir asırlık tarihçesi
olan ümanizm sahasında baş-
langıçtan hiç de uzaklaşılama-
mış olması insanlık âlemi için
yüz kızartacak bir durumdur.
Temenni edelim ki bundan son-
ra da böyle olmasın.

Axel Munthe

90 yaşında ve artık gözleri görmiyen
Axel Munthe «İhtiyarlık Faciası» adlı yeni
bir eser yazıyor.

Halide Onay

Copri kayalıklarına perçinlenmiş,
sarmaşık ve güllerle örtülü pangolaları
Napoli Körfezine açılan, beyaz Sen
Michele villasının eşsiz kitabını oku-
mayan hemen hemen yok gibidir.

Son 25 yıl içinde 41 dile çevril-
miş, 41 ayrı ülkede yaşayan binlerce
okuyucuya ömrünün en zevkli anla-
rını yaşatmış olan bu kitap, şüphe-
siz ki, asrımız kitapçılığının en bü-
yük bir muvaffakiyettir.

Pek az kimse, yazarın; bir elen,
bir ışık mâbedi gibi, güneşe, rüzgâ-
ra ve denizin sesine açık San Michele
villasında, gerçekleşen r ü y a s ı n ı
bölüşmek arzusunu duymadan onu
okumuştur.

San Michele'yi elleriyle kuran ve
kendi hayatını büyüleyici bir dille
anlatan İsveçli yazar, doktor ve filo-
zof AXel Munthe, geçen ekimde 90
yaşına girdi. Hâlen Stockholm kraliyet
sarayının bir odasında, sâkin ve münze-
vi bir hayat sürmektedir. kapısının üs-
tünde iki adres taşıyan bir kartvizit gö-
ze çarpar : «St. James Clup, Lond-
res», ve «San Michele, Capri».

Axel Munthe : — Çok hasta ve
yorgunum diye içini çekti, güç hal-
le nefes alıyorum. Ve gözlerim artık
hemen hemen hiç görmüyor. Çok ih-
tiyarım. Şayet sizi icabettiği şekilde
kabul edemezsem beni affetmelisiniz.

Sert ve dağınık sakalı göğsünü
döğüyordu. Gürültü ile nefes aldı.
Tekerlekli sandelyesinden kalkmak
için bir teşebbüste daha bulundu.

— Şimdi «İhtiyarlık Faciası» adlı
yeni bir kitap yazmaktayım.

Birnard Shaw'a 91 yaşında sa-
hip olduğu sıhhat ve kuvvetin sırrını
sormanızı pek isterdim dedi. Bense
ancak 90 yaşındayım yerimden güç-
lükle kımıldıyabiliyorum.

Tekerlekli sandalyesinin yanında
küçük bir masanın üstünde bir dü-
züne kadar gözlük mahfazası var.
Canı isteyince ihtiyacına uygun biri-
ni seçmek için birbiri ardından bir-
kaç gözlük deniyor.

— Copri'nin çok parlak güneşi
gözlerimi yaktı diye içini çekti. Ha-
yatım boyunca ateşle oynadım. Bu-
nun beni mahvedeceğini biliyordum.
Fakat başka türlü de olamazdı. San
Michel'nin inşa edilmesi icabediyordu.
Tekerlekli sandalyesine oturmuş, yü-
zü, hemen hemen çıplak sayılacak
bu odanın yarı karanlığına gömül-
müş, hayat ve mesleğinin garip se-
rûvenlerini düşünüyor. Ömrünün en
güzel anlarını hatırladıkça sakalın-
dan yaşlar yuvarlanıyordu. Titrek
bir sesle :

— Bunlar teessür gözyaşları de-
ğil, bilâkis her an fevkalâde idi dedi.
Zira Axel Munthe Dante'nin «Felâke-
timiz anında, geçen saadetimizi ha-
tırlamaktan büyük acı olamaz» fer-
yadına hiç bir zaman iştirak etme-
mişti.

— Şimdi uyuyamıyorum. İztirap
içindeyim, vücudumsa ona boyun
eğmek istemiyor diye devam etti..

Fakat şu anda bile, bu yorgun
adam, kendisini yakın bir ölümün;
bütün bir hayat boyunca savaştığı

Gönülle Hasbihal

*Al garip başını acunu kat et
Her ah çekişinde adını yad et
Ses vermeyince yar elden ne gelir
Sen!.. ister sus gönül, ister feryat et..*

*Dideden ırakta o Türkmen kızı
Her gün katmerleşir içteki sızı
Ne yapsan gülmüyor şu baht yıldızı
Sen!.. ister sus gönül, ister feryat et...*

*O kadar susuz mu yanık mı bağrın
Rahmet bekler gibi sevgi beklersin
Sende hicran varken dinmezki ağrın
Sen!.. ister sus gönül, ister feryat et...*

Güzeloğlu

düşmanın ürkütmesine razı olmuyor. Bol bol yiyor ve sigara içiyor. Hava-yı müsait ve kendini iyi hissettiği zaman şehirden oyuncaklar almak on-ları parkta oynayan çocuklara dağıt-mek için kısa gezintiler yapıyor.

Axel Munthe, yazarlık haklarının kendine sağladığı paranın büyük bir kısmını hayır işlerine verir. Japonya-daki yaşlı erkeklere tütün paketleri yollar, yoksulluğa düşen kadınlara sığınacak yerler sağlar, İsveçte kış-layan kuşlara yem almak için büyük masraflara girer.

Ara sıra dostu Kral Güstav'ı zi-yaret için, odasını Kral'ın dairelerine bağlayan uzun koridoru geçer ve 89 yaşındaki ihtiyar dostuna kendisini böyle sıhhatte tutan sırrın ne oldu-ğunu sorar Munthe bana :

— Zeytin ağaçlarını okşayan rüz-gârı koklamak ve akşam güneşinin sıcaklığını içinde duymak için San

Michele'yi bir kere daha görmek is-terdim dedi. -5 senedir oradan uzak bulunuyordu-

Bu çeşit hatıralar dermanı tüken-miş organlarına sanki yeni bir kuv-vet veriyor. Birdenbire tek başına ayağa kalkıyor. Pencereye doğru iler-liyor. Sesi tekrar eski ahengini buluyor.

— San Michele'yi yeniden göre-ceğim diye gürliyor. Sonra kendini sandalyesi üzerine bırakıyor ve oda-sının duvarındaki gölge oyunlarını seyre koyuluyor.

Axel Munthe'nin, bugünlerden bi-rinde, yüzbinlerce okuyucuya sarsıl-maz bir irade imanı aşıyor. Bir ha-yatın sonunu yazmak için olsa da, San Michele'ye döndüğünü haber verirlerse hiçte şaşmayın.

N O T : San Michele'nin kitabından ve 7 Şubat 1948 tarihli Images mec-muasından alınmıştır.

BEREKET OVASI

Kemal Giritli

Genişlik ve zenginlikleri ile Samsun ilini ayakta tutmağa yeter olan iki ilçeden biri olan Çarşamba, yalnız bağlı olduğu ilin değil, bütün Karadenizin bir anbarı sayılabilir. Yüz ölçümü 70000 hektarı bulan bu bitek ova yakın bir jeoloji tarihinde Yeşilırmagın getirip yığıldığı alü-viyonlardan meydana gelmiş olup halâ da genişlemektedir. zengin bir toprağa ve toprak yüzeyine, pek yakın bol suya maliktir.

Çok eski bir zamanda efsa-nevî Amazonlar Cumhuriyetini barındırdığı söylenen ve Stra-bon tarafından belki biraz mü-balâgalı, fakat çok parlak bir şekilde tasvir edilmiş olan bu ova (Themiscyra), bugünkü ba-kımsız, bataklık ve sıtmalî du-rumunda bile, çok miktarda ye-tiştirdiği mısır, fasulya, tütün gibi başlıca ürünleri ile Samsun ve Türkiye ekonomisinde önem-li bir yer tutmakta ve bilhassa mısırları ile Karadeniz bölgesini beslemektedir.

Çarşambanın ekonomisini in-celerken görürüzki bu güzel yurt parçası kapalı bir ekono-mik manzara değil, daha zyade dış pazarlara bağlı açık bir ekonomik ülke olarak görülür. İsthsal edilen ürünler kendi ih-

tiyacını fazlası ile karşıladığı gibi, yurdun bu ihtiyacı karşıla-yamayan yerlerine de bol mik-tarda göndermektedir. Mısır ve fasulya yurt dahilinde tüketil-mekte ise de tütün ve havyar gibi ürünlerini dış pazarlara kadar sevk edebilmektedir. Da-ha ziyade İstanbula canlı hay-van ve yumurta çıkarılmakta, hamsi yiyen Karadeniz bölgesi-ne ise mısır yollamak suretiyle Çarşambaya bol para girmesine ve halkın kalkınmasına hizmet etmektedir

Çarşamba, bilhassa Samsun ili için bir gıda deposudur. Kır-şın beslileri, av hayvanları ve bilhassa ucuz ve bol odunu ile, Samsun halkının yüzünü güldür-düğü gibi, yazın çeşitli sebze ve meyveleri ile yine Samsun halkına bol vitamini temin ede-rek sıhhatlerini korumaktadır.

Çarşambayı Çarşamba yapan nasıl demiryolu olmuşsa, güzel Çarşambamızı mahveden de şehrin göbeğinde bir kanser gi-bi duran ve sivrisineklere ya-taklık yapan Kırımak diye anı-lan bataklığı ile halâ bir türlü kurutulamayan diğer göllerdir. Bir kere sıtma yaz aylarında bütün halkın sıhhatini yok eder-ken, diğer taraftan çalışamayan

K A R T A L

*Yüksek dağlar, yulçın kayalar, şahıklar
Üstünde açılır kanatları daldal,
Ve hayata mai göklerden bakar
Mağrur bakışlarıyla kartal.*

*O, bir şahıkada kanatlandı ve yaşıyor;
Sema, siyah kanatlarında mai bir tül;
Ve bakışları altında açar gülgül
Bulutlar ki, beyaz, pembe mor..*

*O hep böyle irtifaları yudumlar,
Can verir mesafeler pençesinde.
Onda uçan bir kudretin ihtirası var
Ve bir kahraman ihtişamı sesinde.*

*O hayatı göklerde şahane tanıdı,
Her zaman böyle yüksekte süzülecek;
Bir gün koparıp son cıvıltı, feryadı;
Şahane göklerde şahane ölecek.*

Cemal Saner

veya sıtmadan ölenlerle beraber kaybolan emek ve paralar göllerde bulunan sivrisineklerin ekmeğine tere yağı sürmektedir.

Her şeyden evvel bu güzel yurt sakinlerinin sıhhatlerini korumak ve kurtarmak lâzım. Bunun içinde bataklıklar kurutulmalı Sıtma yok edilmeli.

Gübresiz ve nadassız her yıl bol ürün veren bu toprakların

tek istediği sudur. Yağmur yağmadığı yıllar hem halkımız hem de, bütün Karadeniz halkı sıkıntı çekiyor. Bunun için zarardan başka faydası olmayan Yeşilirmaktan biran evvel faydalanmak lâzımdır.

Bundan sonra kibrit, konserve ve ispiroto gibi fabrikalardan biri açılacak olursa Çarşıamamı zın ilerliyeceğine şüphe yoktur.

Y A R A D I L I Ş

Jules Superveille'den Çevirenler
Nezih Cansel - Erol Cansel

Dışarıdaki ışıkla gözleri kamaşan bir insan gibi
Yarattığı günden silkinen allah
Dünyayı kumandan adımlarıyla dolaşıyordu
Minnetten pırıldayan güneş
Allahı saygılı bir mesafeden takibediyordu
Güneş kendini karanlıktan çıkaran elleri takdir ediyordu
Bu elleri zevkine uygun buluyordu
Yaratılan her şey mes'uttu
Sanki her biri renklerini kendi bulmuş
Ot yeşil
Gök mavi
Bulutlar beyaz ve dumanlı
Ebekuşağı rengârenk pırıl pırıl
Hepsi de sonuna kadar ilk elbiselerini giyeceklerdi
Ve insan endamına rağmen
Allah zahmetsizce tepelere vadilere eğilebiliyordu
Her yerde hazır ve nazırdı
Büyük küçük uzun, geniş
Her ne varsa onun nizamında hemen kayboluyordu
Güneş ilk defa batarak
Harikalardan bunalmış ılık bir geceye ellerini verdi
Bu gece ah bu gece
Gebe günlerimizin karanlığı ve derinliği içinde yuvarlanıyordu
Allah canlı yıldızların ışığında
Biraz kambur fakat mağrur yürüyordu
Elleriyle yaratamadığını namütenahi fikirleriyle şekillendiriyordu
Ve bu kadar çok şey düşünmekten
Evine yorgun dönüyordu
Eakat bir anda "Boş denizlerim ne olacak,, dedi
Böylece başını tuzlu suya sokunca
Deniz balıklarla doldu
Ve gümüş sırtlı balıklar gülümsediler
Balina su fışkırttı
Hepsi de sevinçten deliye dönmüştü
Mavilikler kuşları deniyordu
Kuşlar da mavilikleri
Boşlukta anladılar ki her ikisi de birbirine lâzım
At ile boğa mesafelere daldılar
Zürafa gergedan ve üç günlük kuzular da mesafelere daldılar

Zira hava ve toprak paylaşamayacak kadar herkesindi
 Ve bu yaptıklarını anlatacak birini bulmak için
 Allah "İnsan,, ı yarattı
 Henüz bilmediğimiz suallere
 Çocukların körpe yüzleri birer cevaptı
 Kadınların ve erkeklerin yaşlı çehreleri başka cevaptı
 Güller sakın yapraklarıyla bir cevaptı
 Uzun saçlı ağaçlar çıplak tepeler de cevaptı
 Sualler yok oldu fakat cevaplar ilk günkü kadar kat'i ve taze kaldılar
 Çember sakallı arslanın yüzü bir cevaptı
 Bütün bunların hepsi çözülmesi lâzım gelen eski yazılardır
 Zürafanın uzun boyu
 Akça kavağın meşe palamutunun veya sincabın titreyişi kadar güzeldir
 Allah hudutsuz ve sonsuz manzaraların büyük ressamı gibi ansızın ortaya çıktı
 Allah öyle bir sanatkârdı ki
 Bütün resimlerinin etrafını gezin dolaş
 Hepsı de birbirine benzer
 Ve hepsinde de (Vaad) ve (Gözyaşı) bulacaksın

Not : Jules Supervelle Modern Fransız şiiri öncülerinden ve Dünya çapındaki şöhret-
 lerden biridir. En meşhur eseri «Hürriyet» isimli destanıdır. Okuyucularımıza bu ü-
 yük sanatkârı tanıtmak maksadiyle onun en kuvvetli şiirlerinden «Yaradılış» isimlisini
 buraya alıyoruz.

SAMSUNDA ESKİ TÜRK OYUN VE SPORLARI

III

Mustafa Ülken

Kızı almaya gelen erkek tarafı yağlı sırığa da tırmanır ve bahşiş ver-
 meden bu engeli de aşarlarsa bir uzun sırığın tepesine veya bir ağaç doru-
 ğuna çıplak veya örgü içinde bir yumurta asarlar. Kullanılacak silâh umu-
 miyetle tabanca veya mavzerdir. Erkek tarafı yumurtayı üç mermide vurur-
 sa bu engelde para verilmeden ve şerefle aşılmış olur. Konulan hedefi vur-
 mak müsabaka şeklinde olursa, yumurtayı diken kız tarafı verilecek hedi-
 yeyi önceden tayin ve ilân eder. Atım adedi müsabakalar arasında (3, 4, 5)
 mermi olarak kararlaştırılır. Bu, aşılan üçüncü bahşiş engelidir.

Dördüncü bahşişe gelince : Gelinin kapısını kapatırlar ve erkek tarafın-
 dan gelen kadınları onun yanına sokmazlar. Bunu, gelinin kız arkadaşları
 yapar. İstedikleri bahşiş verilmeden geçmeye de imkân yoktur. Bir hayli
 masraf ve hünerden sonra gelin evinden alınır ve yola çıkılır. Erkek tarafı
 geldiği yoldan geri dönmediği halde, köylerden ve boğazlardan geçerken,
 yolunu kesenlere, yine bahşiş vermek zorunda kalır. Gelin oğlan evine ge-
 lince, atlılar oyun oynamak isterler.

Bayrak Yarışı :

Biniciliği ve erliğiyle tanınmış iki atlıdan biri ilerliyerek kızların verdiği
 (kısa bir değneğe sağlamca geçirilmiş bir bez parçası veya işlemeli bir
 mendilden ibaret olan) bayrağı alır. Diğer atlı bayrağı alanın yardımcısıdır.
 Bunlar birbirine yardım ederek bayrağı diğer atlılara kaptırmadan koşuyu
 bitirmeğe çalışırlar. Katedilecek mesafe ve geçilecek yollar evvelden ka-
 rarlaştırılmış ise bayrağı alanlar diğer atlılara kaptırmadan bu yolları ve
 mesafeyi aşip yarışı bitirmek zorundadırlar. Yarış serbest ise, bayrağı alan-
 lar istedikleri yöne atlarını sürerler, Dere, ırmak, çit gibi manilerden aşı-
 rak kendilerini takip eden atlılardan kurtulmaya çalışırlar. Ya diğer atlılar
 onlara ulaşmaktan ümidini keser ve böylece koşu kazanılmış olur veya
 bayrağı alanlar onu kaptırmada çıkış yerlerine dönerler. Bu suretle yarış
 bitmiş sayılır. Bu müsebaka birinci yazıdan etüd edilen eski Türk sporla-
 rından, Kök-böri ve Beyare'nin, malzemesi değişmiş şeklidir.

Gömlek yarışı :

Bayrak yarışından sonra gömlek yarışına başlanır. Bu yarışlara girecek-
 lerin çok iyi binici olmaları şarttır. Gömlek fındık daneleri iplere dizilerek

A k ş a m

Güneş gökten indi
Ufukta silindi.
Kızıl semalar,
Soldu ağardı.
Bulutlar kararır;
Sular ağladı;
Şimdi bu kıyılarda
Döğünen dalgalar var!.

Kemal Yener

yapılır. Binicilikte ve bu oyunda ün kazanmış bir yiğit bu gömleği giyer. Gömleği giymek demek : «Yiğit olan, atına ve kendine güvenen benimle yarışa çıksın» diye meydan okumaktır. Bunun için yarışta gömleği başkasına kaptırmak pek ayıptır. Gömleği giyen yiğit, istediği istikamete atını sürer. Diğer atlılar onun peşine takılırlar. Koşu, pek muayyen kaidelerle sınırlandırılmamış, engelli bir yarışır. Takip edilen binici, maharetine göre, gelenleri zor duruma düşürecek manileri aşar; dere veya ırmaktan yüzerek geçer, hendekleri, çitleri atlar...

Hatta son sür'atle koşarken, takip edenler kendisine kavuştuğu sırada birden durur veya geri döner; diğer atlılar birden duramıyarak onu geçerlerken, dolu dizgin düğün evinin yolunu tutar. Atlılardan biri kendisine yettiği taktirde gömleği vermek zorundadır; yarış onun peşine düşülerek devam eder. Yarışı kazanan münasip mükâfatını alır. Belli bir hediye yoktur. Koşudan sonra yarış kazanan ile düğün sahibinin anlaşmasına bağlıdır. Fındık gömleği yarış kazananın tabii hakkı olmasına rağmen, umumiyetle, düğünde bulunan hatırlı bir yabancıya hediye olarak verilir. Bu oyunda yukarıdaki gibi Beyge veya Kök-böri'nin değişmiş bir şeklidir.

(Devam edecek)

Bir Nisan Aldatmacası

Ve Yılbaşı Hediyesi

Adem Gürçağlayan

Bu garp âdetlerinin memleketimize girme tarihleri çok yenidir. Kısa bir zamanda alıp yürümüş olan bu âdetlerin aleyhinde bulunarak kimsenin neşesini kaçırmak niyetinde değilim. Yorucu ve kompleks hayat şartları için de ciddi işlerle uğraşmaktan usanan insan oğlu, birazcık olsun neşelenebilmek, hayatın baskısından kurtulabilmek için bu sürprizleri icad etmiştir. Ben burada bu iki sürprizin bizde yanlış anlaşıldığı ve yanlış uygulandığı hususundaki görgü ve düşüncelerimi söyleyeceğim.

Bir öğretmen okulunda bir Nisan günü, Fransızca dersinde, öğretmene sürpriz olsun diye, öğrenciler dersaneyi terkederek okul bahçesine çıkıyor, herbiri bahçenin bir tarafına dağılarak güllükler içerisine saklanıyorlar. Yıllarca Paris'te kalmış olan Fransızca öğretmeni cıyak cıyak bağırıyor :

— Çocuklar, bir Nisanı yanlış anlıyorsunuz, Nisan balığını tanımıyor-sunuz...

Öğrenciler gülüşerek güllüğün daha ziyade derinliklerine sokuluyorlar :

— Bulamazsın. tutamazsın...

Öğretmen faryat ediyor :

— Yapmayın, etmeyin çocuklar, maaşımı kestireceksiniz.

Koşmaca ve köşekapmaca dersin son dakikalarına kadar devam ediyor. Bu, Poisson d'avril..

Gelelim yılbaşına, yılbaşı medeniyetin doğduğu devre kadar uzanan eski bir bayramdır. Bizde şimdi eskimiş olan «Nevruz» yılbaşı karşılığı idi. Nevruz kelimesi gibi Nevruz âdeti de bize İran'dan gelmiştir. Güneşin Hamel burcuna girdiği Martın 22 nci gününe tesadüf eder. Baharın ilk günü ve güneş yılının başlangıcıdır. Nevruzda gece ile gündüz birbirine eşit olur. İranlılar bu günde büyük bayram yaparlar. Osmanlılar devrinde «Nevruz» özel günlerden sayılır, bugün kırlara çıkarak bayram yapılmak suretiyle eğlenilirdi. Bu âdet, memleketimizde, bazı yerlerde bugün dahi devam etmektedir.

Hristiyanlar, İsanın doğumu günü olan 25 Aralıkta ve onu takip eden günlerde bayram yaparak yeni yılı şenlikle karşılarlar. Hayali bir şahıs olan Noel Baba, geceyin gelip Hristiyan çocuklarına oyuncaklar bırakır.

Bizde Milâdî tarih meşrutiyetten sonra 1332 (1913) denberi kullanılmıya başlanmıştır; «mabdei tarih» değiştirilmemek, «tarihi hicrî kameri» kullanılmaya devam edilmek şartıyla, nihayet inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti 1926 da yaptığı bir kanunla yalnız milletlerarası takvimi kabul ederek 1926 yılı Ocak ayının birinci gününü, milletlerarası takvim başlangıcını esas alarak, takvim başlangıcımız yaptı. Sonra 1935 de çıkarılan ikinci bir kanunla yılbaşı tatili tesbit edildi ve bu tatil genel tatiller meyanına kondu.

Bundan sonra bizde de yılbaşı, milletlerarası özellikleriyle kutlanan bir bayram oldu ve dostlara yılbaşı hediyeleri verilmesi âdeti kuvvetlendi. İn-

sanların çok eski zamanlardanberi kutladıkları yılbaşı bayramları iyi temennilerle, kahkahalarla, geleceğin tehlike ve felâketlerine karşı edilen duaların iniltileriyle doludur. Kendisini avutmak ihtiyacında olan insan oğlu, yeni yılın meçhul olaylarını daha ziyade iyiye yormıya meyilli; çünkü kurtuluş iyimserlikte yaşadığımız şu karışık devrede, yeni yıla girerken, yeni ve eski dünya diplomatları insanlar için hep iyilik ve sulh temennisinde bulundular. Hiçbiri 1949 yılında üçüncü bir Cihan savaşı olması ihtimaline dahi yanaşmak istemedi, Halbuki dünyanın dört bucağında savaşlar devam etmektedir. İnşallah iyi temenniler tahakkuk eder, Dünya sulh ve sükûna kavuşur.

Evet, yeni yıl... İnsan oğlu yeni yıla girerken şen olmak, gök kubbeyi kahkahalarla çınlatmak, eskiyen hücrelerini tamir etmek istiyor. Orta çağ mistik düşüncesine göre, bu fânî dünya yaşamağa değmezdi. Asıl hayat ve saadet öteki dünyadaydı. Bununla beraber Ortaçağ insanı da yeni yılı kutlamaktan, yeni yıla girerken bayram yapmaktan kendisini alamıyordu. Eski ve Ortaçağ insanı bunu bir içgüdü ile yapıyordu. Şüphesiz bu günün insanında yaşama iştiki dünkününkiyle kıyaslanamayacak kadar büyük ve kuvvetlidir.

Atomla bir saniyede şehirlerin, memleketlerin alt üst edildiği bir zamanda yaşıyoruz. Tehlikeler büyüdükçe büyümüş, yaşamak çok güçleşmiştir. Bunun için bu günkü insan dünkü insandan çok telâşlı, çok heyecanlıdır. Hayat şartları güçleştikçe yaşamak arzu ve iştiağı da o nisbette şiddet kesbediyor. Bugünkü insan yaşamak, şen yaşamak için çırpınıyor. Artık bizde de dinî bavramlardan ziyade dostların yeni yılı kutlanıyor, daha ziyade yeni yıl tebrikleri yazılıyor, dosta sağlık; sıhhat, neşe ve iyi günler temenni ediliyor.

Yılbaşı hediyelerinin de bu genel kaideye uyması gerekmez mi? Yani bu hediyelerinde dosta bahtiyarlık ve neşe verici olması icabetmez mi? Maalesef bizde bu husus ta çok yanlış anlaşılmıştır. Hediye bahanesiyle dostların ruhî ve bedenî noksanlarını açığa vurmak, onların kişisel arızî durumlarını sosyete önünde teşhir etmek âdeta maharet sanılmaktadır. Bu, ne kötü bir anlayış...

Muhtelit bir yüksek oklumuzda yeni yılı karşılamak için öğrenciler, kendi aralarında, büyük bir salonda toplanıyorlar. Yüz, boybos itibarıyla çok güzel ve ruhen çok hassas olan bir kız öğrenciye, omuzları biraz kalkık olduğu için, yüzlerce kız ve erkek arkadaşı önünde, yılbaşı hediyesi olarak bir hecin devesi takdim ediliyor. Vaktiyle bir kaza neticesinde sol bacağından bir kurşun geçtiği için hafifçe topallıyan bir erkek öğrenciye de iki koltuk değneği.

Bu sür'at asrında yeni yıla hecin ve koltuk değneği ile giren bu iki genç günlerce arkadaşlarından kaçıyorlar, bir hafta derslere devam edemiyorlar.

Okuyucular bundan bir sayı önceki 19 Mayıs mecmuasında da Fazıla Atabek'in yeni yıl hediyelerini gördüler. Yüzüne sık bir elek tutarak iskelet halinde yaşamıya çalışan Fazıla Atabek'e yeni yıl hediyesi olarak, bizde lber morina balıkyağı ile bir zurna temenni ediyoruz. Zurnada peşrev olmaz derler ya, yeni yıl hediyelerinde de peşrev yokmuş...

HALKEVİ HABERLERİ

Atatürk koşusu

Her sene olduğu gibi Atatürk'ün Ankaraya ilk gelişi münasebetile yapılan Atatürk koşuları şehrimizde 27-Aralık-949 günü saat 14 de Hükûmet önündeki sahil şosesi de Halkevi Spor Kolunun önceden tertipleyip hazırladığı şekilde yapılmıştır. Vali İzzettin Çağpar, General, Belediye Başkan Vekili Zihni Zerin, Milli Eğitim Müdürü Fazıl Gönen, Halkevi Başkanı Emin Hekimgil, Beden Terbiyesi Md. Rıza Tezel, birçok talebe halk kütlesi önünde havanın karlı bulunmasına rağmen neşeli ve heyecanlı geçmiştir. Neticeler şunlardır; Kızlar arasında yapılan 800 metrelik birinci koşuda ferdi tasnife göre birinci ticaret lisesinden Türkân Cinemre, ikinci liseden Münire Aydemirhan, üçüncü ticaret lisesinden Müvettet Şinikli; Takım tasnifine göre Birinci 8 puvanla ticaret lisesi, ikinci 12 puvanla lisedir. Okul Spor Yurtları arasında yapılan 2000 Metrelik koşuda ferdi tasnife göre birinci ticaret lisesinden Aptik-oğlu ikinci Erkek Sanat Enstitüsünden Recai Tanrıkulu üçüncü liseden Hikmet Uygurdur. Takım tasnifine göre birinci sanat enstitüsü, ikinci lisedir. Kulüpler arasında yapılan 5000 metre koşuda birinci 19 Mayıs kulübünden Mehmet Güler, ikinci tekelden Fuat Üney, üçüncü 19 Mayıs takımından Muammer Kalafattır. Takım tasnifeni göre birinci 21 puvanla 19 Mayıs, ikinci 27 puvanla tekeldir. Koşular bittikten sonra Valimiz İzzettin Çağpar kısa bir konuşma yapmış ve koşularda derece alan atletlere General hediyelerini vermiş sonra

Atatürk anıtına gidilerek çelenk konulmuştur. Koşular sırasında Halkevi tarafından marşlar çalınmıştır.

Aile Gecesi

Yılbaşı gecesi Halkevi üst salonunda Halkevililer arasında bir aile gecesi tertip edilmiş, toplantı geç vakte kadar neş'e içinde geçmiştir. Başkan Emin Hekimgil yeni yıl için uğur ve en iyi temenniler dileyen konuşmasından sonra Halkevililere hazırladığı cazla dans, ve Millî oyunlar oynanmış, hazırlanan büfede misafirler ağırlanmıştır. Yapılan salon oyunları fevkalâde beğenilmiş hazır bulunanların hepsi oyunlara iştirak etmiştir. Vali İzzettin Çağpar, General H. Turgay eşleriyle gelerek uzun müddet oturmuş ve toplantıya katılmışlardır. İzzettin Çağpar yeni yıl için tebriklerini söylemiş, gördüğü samimiyet ve neş'eden dolayı memnuniyetlerini Halkevililere söylemiştir.

İngilizce Dersleri

Kış devresi çalışmalarına bilenlere, az bilenlere ve yeni başhyanlara mahsus olmak üzere açılan İngilizce kursları bu yıl olaganüstü bir alâka görmektedir. Derslere 120 kişiden fazla öğrenci devam etmektedir.

Şehrimize gezmeye gelen İngiliz basım Müsteşarı eşi Bayan Allan ve Mis Napler Kurslara davet edilmiş, dersleri görüp talebelerle konuşan ziyaretçiler pek mütehassis kalarak tebriklerini söylemişlerdir.

Fransızca Dersleri

Pazartesi, Çarşamba ve Perşembe günleri 17,30 - 19,30 arasında ders

Aşkın Vatanı

O, nedir ki : kokusu bir bahçe güle denktir?
Ses, ışık ve renklerden işlenmiş bir ahenktir.
Bozulur felsefesi, hayatın kalmaz tadı,
O, olmazsa bilinmez Yaratanın maksadı.
Senelerce içinde yaşar da gurbet olur,
Varlığı işkencedir, yokluğu bir dert olur,
İçimizdeki bizden daha yakındır bize,
Anadır o, kardeşir, vatandır sevgimize?...

Salih Akay

yapan Fransızca kurslarına 70 kişi devam etmektedir. Dersleri; Ticaret Lisesi Fransızca öğretmeni Cemal Bilir vermektedir. Fransızca öğrenenlerin bir Fransızla görüşme hususunda düşünen Başkan Hekimgil, Samsun Liman projesini hazırlıyan Hollanda Şirketi Mühendislerinden M. Roubenol'u derslere davet etmiş, dersleri takip ederek talebelerle konuşan Roubenol takdir ve teşekkürlerini bildirmiştir.

Hollanda hakkında bir konuşma

Samsun Liman Projesini hazırlamakta olan Hollanda şirketi Mühendisi Jan Sleman memleketi Hollanda hakkında 11 Ocak 949 günü saat 19 da İngilizce olarak bir konuşma yapmış ve Hollandanın Coğrafyası Tarihi, Halkın yaşama şartları ve İdari hakkında izahat vermiş ve sorularına cevap vermiştir. Konuşmaları Emin Hekimgil Türkçeye çevirmiştir.

Radio Konuşmaları

Verem Mücadele haftası dolayısıyla Evimiz Hoparlörlerinde Halkı-

mıza Genel bilgiler verilmiş ve bu hususta yapılması gerekenler anlatılarak haftanın önemi belirtilmiştir.

N İ Ş A N

Evimiz üyelerinden iki arkadaşımızın Nişan törenleri Ocak ayı içinde Evimiz üst salonunda yapılmıştır.

Satranç Turnuvası

Halkevliler arasında bir satranç turnuvası tertiplenmiştir. Hazırlanan programa göre 14 oyuncu arasında kura çekilmiş ve karşılaşmalar başlamıştır. Epeyce uzun sürecek turnuva neticelerini ileride bidireceğiz.

Okurlarımıza

19 Mayıs, Samsun ve dolayını tanıtan kültürel yazılarla çıkan bir dergidir.

Yazıların içinde mahalli olanlar önce, diğer yazılarda sıraya konur. Yazıların okunaklı olarak gönderilmesi rica olunur.

Basılmayan yazılar geri verilmiz.

Halkevi Yayınları

Kâzım Dılcimen
M. Dobada, H. Çekli
Mustafa Cura

Kemal Yener
Celâl Çumralı

Canık Beyleri
Ataların Dilinden
Kooperatifçilik Davamız ve
Samsunda Kooperatifçilik
Şairler Konuşuyor
Kırk Dalganın Suyu ve
Kırk Çakıl

19 MAYIS

Aylık kültür ve sanat dergisi

Cilt
9

Ocak
1949

Heray Samsunda çıkar ❧ Çıkaran Halkevi ❧ Sahibi ve yazı
işlerini fiilen idare eden Emin Hekimgil ❧ Abone yıllık 3 lira ❧
Yayınlanmayan yazılar geri verilmez ❧ Dizildiği ve Basıldığı
yer Samsun Matbaası ❧❧❧

30 Kuruş